
UDK 929Štrekelj K.

Darko Dolinar

Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU

LITERARNI ZGODOVINAR KAREL ŠTREKELJ

Štrekelj, klasik slovenskega narodopisja in eden vidnejših jezikoslovcev, je zaslužen tudi za slovensko literarno zgodovino. Njegovo glavno delo na tem področju je kurz predavanj na graški univerzi v letih 1899–1901, ki pa je ostal v rokopisu in zašel v pozabo. Članek komentira okoliščine nastanka in opisuje vsebino kurza, nato podrobno analizira Štrekljevo določitev predmetnega področja literarne zgodovine in izbor metod. Na tej podlagi označuje njegov pristop, za katerega je značilen objektivni historizem, in ga postavlja na ustrezno mesto v razvojni črti stroke.

Ključne besede: Karel Štrekelj (1859–1912), slovenska literarna zgodovina, slavistika, filologija

Karel Štrekelj, a classic of Slovene ethnography and one of the more prominent philologists, also contributed to Slovene literary history. His main contributions to this discipline are lectures for the course he gave at the University of Graz in 1899–1901, which were never published and fell into oblivion. This article comments on the circumstances that accompanied the compilation of the course, describes its content, and provides a detailed analysis of Štrekelj's definition of literary history as a discipline and his selection of methodology. Based on this, it characterizes Štrekelj's approach, which is marked by objective historicism, and determines its place on the timeline of the discipline's development.

Key words: Karel Štrekelj (1859–1912), Slovene literary history, Slavic studies, philology

Karel Štrekelj je danes znan predvsem kot narodopisec in jezikoslovec, dosti manj kot literarni zgodovinar. Toda če poleg njegovih objavljenih del upoštevamo še neobjavljena, se podoba znatno spremeni. To velja zlasti za njegov najobširnejši in najpomembnejši literarnozgodovinski prispevek. Štrekelj je namreč v letih 1899–1901 na univerzi v Gradcu predaval o zgodovini slovenskega slovstva, kar je bil sploh prvi celotni kurz o tem predmetu, in sicer v slovenščini. V letih 1904–1905 ga je delno ponovil, a ga ni dokončal. Niti pozneje ga ni več utegnil pripraviti za objavo, tako da je rokopis obležal v njegovi zapuščini na graški univerzi. Njegov naslednik Rajko Nahtigal je bil usmerjen v občo slovansko filologijo, njegove učence je bolj pritegovalo slovensko narodopisje. Tudi pozneje so se za ta Štrekljeva predavanja zanimali le redki poznavalci, ki so jih cenili kot dotlej najboljšo slovensko literarnozgodovinsko sintezo. Trajno zanimanje za Štreklja pa je ohranila slovenska etnologija, ki je vide-la v njem enega svojih utemeljiteljev. Ob stoletnici izida prvega snopiča *Slovenskih narodnih pesmi* (1995) in Štrekljeve smrti (2012) sta mu bili posvečeni dve odmevni večdisciplinarni posvetovanji. Dolgoletni interes za celotno Štrekljevo znanstveno delo, tudi literarnozgodovinsko, je izpričala zlasti etnologinja Monika Kropelj, ki mu je posvetila nekaj tehtnih objav.

Sam sem pred časom analiziral teoretični uvod v Štrekljev kurz (Dolinar 1997) in ugotovil, da je to še nepoznani, zgodnji, toda dotlej najobširnejši in najboljši slovenski prikaz evropskega literarnozgodovinskega pozitivističnega historizma. Kot pravo presenečenje pa se mi je pokazalo, da to ni Štrekljevo samostojno delo, temveč dobesedni prevod iz samo leto dni starejše *Istorije ruskoj literaturi*, ki jo je napisal znameniti literarni zgodovinar Aleksander N. Pypin.

Pozitivna ocena o pomenu Štrekljevega prispevka k teoretični in metodološki utemeljitvi literarne vede na Slovenskem se s to ugotovitvijo nekoliko spremeni, vendar ne preide v svoje nasprotje. O tem priča že drugi del Štrekljevega uvoda, pregled virov za slovensko literarno zgodovino v obliki anotirane bibliografije, ki prehaja v širše povzetke in kritične ocene pomembnejših spisov. Začenja se z Valvasorjem, zatem po kronološkem zaporedju navaja skoraj vsa slovenska, nekaj pomembnejših nemških, hrvaških oz. srbskih del ter posamezna češka in ruska dela. Kolikor bolj se bliža drugi polovici 19. stoletja, toliko popolnejši je njegov izbor. Upošteva marsikaj, kar se danes zdi odvečen balast; vprašanje je le, kako porazdeli svojo pozornost. S tem in kritičnimi opombami izpričuje samostojen odnos do virov in strokovne literature. Bibliografski uvod se zaključí z naštevanjem življenjepisnih in problemskih člankov v periodiki ter s pozivom k zbiranju avtorskih korespondenc.¹

Predavanja z naslovom *Zgodovina slovenskega slovstva* v štirih semestrskih tečajih segajo od začetkov do sodobnosti. To je prvi zapis s sledovi poznejše redakcije, torej po obsegu in kakovosti precej neizenačen. Časovno zaporedje obravnave poteka skladno s periodizacijsko shemo, ki pa ni dosledno izpeljana. Prvi tečaj obsega dve poglavji, označeni kot »početki slovenskega slovstva« in »protestantovska doba« s podpoglavjem »protireformacija«. Tudi naslednji tečaj je dvodelen. Prvo poglavje ni naslovljeno z nobenim periodizacijskim terminom, iz teksta pa je razvidno, da zanj še najbolj velja oznaka »katoliška doba«. Drugo je z naslovom označeno kot »doba osvetna ali predromantična (1765–1830)«. ² Tudi v tretjem, vsebinsko enotnem tečaju bi smeli pričakovati uvodno oznako dobe, vendar srečamo termine »romantičen«, »romantika« oz. »romantizem« šele na sredini med orisom Prešernovega življenja in karakteristiko njegovega opusa, občasno pa se pojavljajo še proti koncu poglavja pri avtorjih graškega kroga. Povod za drugačno umestitev periodizacijske oznake je v tem, da sta konec drugega in začetek tretjega tečaja vsebinsko povezana: drugi se konča s črkarsko pravdo in z ekskurzom o Metelkovem poznejšem delovanju, tretji se začne s Čopom po črkarski pravdi in nadaljuje s *Kranjsko čbelico*. Očitno je imel Štrekelj težave z mejo med razsvetljenstvom in romantiko in je o romantiki izrecno spregovoril edinole pri Prešernu, medtem ko se je opredeljevanju dobe pri njegovih vrstnikih in pri splošni karakteristiki slovstva rajši izognil. Tudi pri četrtem tečaju je izbral sestavljen opis »doba izza ilirizma, doba Novic in prebuje l. 1848, doba Slovenskega Glasnika in Stritarjevega Zvona«. Za »realizem« v vlogi časovno opredeljenega periodizacijskega termina je bilo v

¹ Rokopis bibliografskega dela uvoda izpričuje, da ga je Štrekelj po prvem zapisu še bistveno predeleval in dopolnjeval.

² »Osvetna« – prosvetljena, razsvetljenska; »predromantična« – to je očitno prva ali ena izmed prvih poznanih rab te besede, vendar ima tukaj drugačen pomen kot poznejši termin, ki je vsebinsko različen od razsvetljenstva.

slovenski literarni zgodovini še prezgodaj, dasiravno sta kritika in publicistika že živahno razpravljali o njem. Pač pa se v Štrekljevi obravnavi Prešerna pojavlja »realizem« kot ahistorična, tipološka oznaka, ki opisuje kompleksen odnos pesnika in njegove poezije do stvarnosti.

»Početki slovenskega slovstva« so časovno zamejeni s pokristjanjevanjem in koncem srednjega veka. Protestantska doba se začne z nastopom reformacije, zajema tudi protireformacijo in se konča s tridesetletno vojno. Katoliška doba sega od tridesetletne vojne do druge polovice 18. stoletja. Najbolj natančno je opredeljena prosvetljena doba z mejnima letnicama 1765 in 1830. Oris dobe, v katero sodi romantika, nima v naslovu časovnih določil, vendar nam prejšnji in poznejši podatki nedvoumno povedo, da se začne okrog leta 1830 in konča med letoma 1843 in 1848. Razpon med zadnjima letnicama hkrati označuje začetek nove dobe, ki sega do sodobnosti.

V tak časovni obseg bi na prvi pogled sodilo vse slovstvo od začetkov do danes. Toda iz predkrščanske dobe so ostali kvečjemu posamični religiozni in folklorni drobci, ki so v poznejši krščanski preobleki komaj prepoznavni. Slovenska slovstvena zgodovina se torej dejansko začne s pokristjanjevanjem, ker je to prvo obdobje z ohranjenim pisnim gradivom. Tukaj so deležni največ pozornosti cirilmetodovska misija in Brižinski spomeniki. Poznejši srednjeveški teksti in odlomki pa so le vrsta osamljenih, naključnih zapisov, zanimivih kvečjemu z jezikoslovnega ali s kulturno-zgodovinskega vidika, toda brez prave slovstvene veljave.

Sklenjena pisna in tiskana tradicija se začenja s protestantizmom. Po kratkem obče zgodovinskem uvodu je na vrsti natančen bibibliografski pregled, urejen po kronološkem zaporedju piscev. Na prvem mestu po obsegu in pomenu je Trubar, nato Krelj, Jurišič, Bohorič, Dalmatin. Sledijo manj pomembni pridigarji in prevajalci, od Tulščaka do Felicijana Trubarja, pa tuji avtorji, ki so imeli malo ali nič povezav s slovensko protestantsko cerkvijo, kot sta Megiser in Hutter. Posebej so obdelani kajkavski protestantski pisci. Prikaz protestantizma se konča z oznako njegovega slovstvenega in kulturnozgodovinskega pomena. Kot sklep protestantske dobe je v posebnem podglavju obdelana protireformacija z osrednjo osebnostjo, škofom Hrenom. Ker se ta doba pri Štreklju zaključi šele s tridesetletno vojno, so nekatera besedila, ki jih drugi zgodovinarji uvrščajo v poznejšo, katoliško dobo (zlasti meditativna proza Adama Skalarja), tukaj obravnavana še v okviru protireformacije.

Med protireformacijo in ponovnim razmahom katoliškega slovstva je v slovenskem območju minilo približno pol stoletja, ne da bi izšlo kako tiskano delo. To vrzel izrabi Štrekelj tako, da predstavi kajkavsko slovstvo v 17. stoletju, ki si je po zatrtju protestantizma opomoglo hitreje kot osrednjeslovensko, in pri tem upošteva tudi latinske spise kajkavskih piscev. Nato nadaljuje s Schönlebnom, Kastelcem in Valvasorjem. Razpravlja o začetkih slovenske dramatike, obenem pove nekaj besed o latinski šolski, nemški in italijanski dramatiki na naših tleh; obširno predstavi škofjeloški pasijon, nakar še Drabosnjakove bukovniške igre.³ Sledijo Academia operosorum, pridigarji Svetokriški, Hipolit, Rogerij, Basar, skupina piscev sredi 18. stoletja s Steržinarjem in Paglovcem, anonimne praznoverske knjige in polihistor

³ Andrej Šuster Drabosnjak (1768–1825) seveda ne sodi v katoliško, temveč v naslednjo, razsvetljensko dobo; to je eden redkih primerov, kjer daje Štrekelj pri razporejanju snovi prednost zvrstni sorodnosti pred kronološkim zaporedjem.

Popovič. Poglavlje se zaključi z odlomkoma o kajkavcih in ogrskih (tj. prekmurskih in porabskih) Slovencih v 18. stoletju.

Po kratkem splošnem uvodu v prosvetljeno dobo sledi podroben opis dejavnosti Marka Pohlina, *Pisanic* in Pohlinskih nasprotnikov. Nato pridejo na vrsto Kumerdej in Japelj, prizadevanja za vzpostavitev šolstva, obnovljena Academia operosorum, delo za nov svetopisemski prevod. Osrednje postave te dobe so Linhart, Zois, Vodnik, Ravnikar in Kopitar. Za njimi sta opisana Primic in ustanovitev stolice za slovenščino v Gradcu. Veliko pozornosti so deležni Metelko in Danjko in njuna prizadevanja za reformo črkopisa. To poglavje zaključuje do podrobnosti osvetljena črkarska pravda, sklepni ekskurz pa spremlja Metelka še čez meje obravnavane dobe do smrti.

Tretji tečaj se na začetku ukvarja s Čopom (razen njegove že opisane vloge pri črkarski pravdi) in s sodelavci *Kranjske čbelice*. V navezavi nanje je prikazan Urban Jarnik s pesniškimi, filološkimi in zgodovinskimi deli. Osrednja osebnost tega poglavja je Prešeren. Podrobnemu opisu njegovega življenja sledi karakteristika opusa. V njegovem pesniškem značaju prevladujejo tri glavne ideje: ljubezen, domoljubje ter razmerje med idealom in resničnostjo. Ob vprašanju oblike Štrekelj docela prevzema pesnikovo razdelitev *Poezij*. Pri obravnavi posameznih pesmi se marsikje zadovolji z enostavno prozno obnovo. Za genetično razlago se potruži tam, kjer ima na voljo primerno sodobno snov, kot npr. v satiričnih pesmih in epigramih, ali folklorne in zgodovinske vire, kot npr. Valvasorja pri *Povodnem možu* in pri uvodu v *Krst pri Savici*. Ob soočanju Prešernovih in Petrarcovih sonetov pa se povzpne celo do primerjalne analize. Obravnava Prešerna se zaključi s posmrtnimi izdajami, prevodi in sprejemom v javnosti; vse to je vodilo k njegovi postopni kanonizaciji, pri kateri je bila odločilna Stritarjeva spremna beseda k izdaji *Poezij*. Prikaz te dobe dopolnjujeta Slomškovo vsestransko delovanje in pa literarno gibanje v Gradcu z Miklošičem in Vrazom ter prvim poskusom ilirizma pri Slovencih.

Četrti tečaj se začne z ugotovitvijo, da so leta 1848 nastopili Slovenci kot »prebujen narod«. Do tega mejnika so prišli z dokaj neugodnih izhodišč. V socialnem ustroju so bili prikrajšani, ker je bilo plemstvo in meščanstvo tujerodno ali potujče-no, kmečko prebivalstvo pa se je le postopoma otresalo fevdalne podrejenosti. Dodatni razlog za slabo stanje naroda je bila pokrajinska razcepljenost. Duhovščina je večinoma izvirala iz kmečkega stanu, a samo njen del je gojil domači jezik v cerkvi. V šoli je imela slovenščina zanemarljivo vlogo, večinoma kot priprava za čimprejšnji vstop v nemščino. Ker je bilo šolstvo nerazvito, splošna izobrazba ni uspevala. Literatura je bila podvržena strogi cenzuri. V gledališču je bila slovenščina prepovedana. Nekateri prerodno usmerjeni izobraženci so se zatekali k ilirski orientaciji, ki pa pod političnimi pritiski ni zdržala dolgo časa. Več uspeha so imela prizadevanja za ustanovitev slovenskega časnika. Po nekaj spodletelih poskusih so 1843 izšle *Kmetijske in rokodelske novice*. S tem se je začelo večletno prehodno obdobje, ki je doseglo vrh leta 1848. Toda če Štrekelj dokaj natančno opisuje splošne razmere, ki so pripeljale do marčne revolucije, pa samega političnega in družbenega prevratnega dogajanja ne prikaže neposredno in v celoti, temveč ga motri iz omejenega zornega kota *Novic* in Bleiweisove udeležbe v njem. Za tem uvodnim delom sledijo individualne biografije. Prvi je na vrsti Bleiweis, za njim Koseski, manj pomembni noviški pesniki, Valja-

vec, Janežič, Levstik, Erjavec, vajeveci, Jenko, Mencinger, Jurčič, Celestin, Stritar in Gregorčič.

Ohranjeni rokopis ne dopušča nedvoumnega sklepa o tem, kako ga je Štrekelj nameraval pripeljati do konca; preneha namreč sredi stavka pri Stritarju in se nadaljuje z Gregorčičem na novo oštevilčenih straneh.⁴ Ali naj verjamemo začetni napovedi, da je predmet kurza slovensko slovstvo »v dobi Slovenskega Glasnika in Zvona Stritarjevega«, in sklepamo, da ga je prvotno res hotel končati s Stritarjem, ali pa na podlagi obravnave Gregorčiča domnevamo, da je nameraval vključiti še sodelavce *Ljubljanskega zvona*, *Doma in sveta* in *Slovana*, s čimer bi dosegel periodizacijsko ločnico ob izteku realizma? To vprašanje zaenkrat ostaja brez odgovora.

Prehajamo k osvetlitvi nekaterih vsebinskih vidikov Štrekljeve literarne zgodovine. Pomen izraza »slovensko slovstvo« pri Štreklju ni jasno razložen. Sicer se njegovo osrednje območje prekriva z izrazom »slovstvo v slovenskem jeziku«, vendar to še ne ujame vseh pomenskih odtenkov. Kot mejne primere je treba dodati vsaj dela v tujih jezikih, ki so bili v rabi tudi na Slovenskem in so jih napisali slovenski avtorji, ali dela, ki so bila po vsebini povezana s slovensko problematiko ne glede na poreklo in kraj bivanja avtorjev ali kraj objave.

Na prvi pogled se zdi, da Štrekelj pri tem nima povsem izčiščenih kriterijev. Vendar nikoli ne izgubi izpred oči dejstva, da so bili starejši slovenski pisci razen redkih izjem dvo- ali večjezični, ker jih je v to silila sociolingvistična situacija. Vse do srede 19. stoletja so literarne zvrsti po pravilu nastajale v slovenščini, polliterarne in pragmatično funkcionalne pa večinoma v nemščini (italijanščini, madžarščini) in latinščini, kakor so pač narekovale jezikovne in izobrazbene kompetence različnih skupin ciljnega občinstva. Dober primer za to so že protestantske knjige z značilno porazdelitvijo na slovenske glavne tekste in nemške uvode, predgovore, posvetila. Tudi baročni polihistorji so samoumevno pisali v nemščini in latinščini. Šele v razsvetljenstvu so si prvi nosilci preroda postavili za cilj, da bi postopno uveljavili slovenščino v javni rabi na čimveč področjih. Vendar je čez približno pol stoletja nemščina še zmeraj prevladovala v pogovorih med izobraženci, v korespondenci, strokovnem in znanstvenem pisanju, pa tudi v šoli, uradovanju in javnem komuniciranju. Šele sredi 19. stoletja je slovenščina osvajala nova področja množične rabe in se je hkrati z njo krepila tudi slovenska literatura. Štrekelj sicer le poredko razpravlja o teh razmerah, še največkrat ob uvodnih oznakah posameznih dob, a se jih ves čas zaveda in se pri obravnavi posameznih avtorjev ravna v skladu z njihovo večjezično prakso.

Nadaljnji problem pri opredeljevanju predmetnega področja je položaj ljudskega slovstva (prim. DOLINAR 2007: 53–62). Na videz je Štrekelj tukaj v nasprotju sam s sabo. V uvodu v celoten kurz namreč (po Pypinu) zahteva, da mora literarna zgodovina upoštevati tudi ljudsko slovstvo, v samem kurzu pa skorajda ni sledi o tem. Pri poskusu pojasnitve tega nasprotja med Štrekljevimi teoretičnimi pogledi in praktičnimi rešitvami je treba upoštevati medsebojna razmerja filoloških strok v takratni sistematiki znanosti. Vse 19. stoletje in še čez je veljala filologija za eno temeljnih

⁴ Ta dodatek je bil morda namenjen ponovitvi kurza v letih 1904–1905.

humanističnih ved, ki so jo po ožjem pojmovanju sestavljali vsaj jezikoslovje, literarna zgodovina in narodopisje. V skladu s tem so tudi Štrekljeva dela razporejena na vsa ta tri področja. Ker pa uvršča ljudsko slovstvo v narodopisje, kljub drugačnemu načelnemu stališču pač ne čuti praktične potrebe po tem, da bi ga vključeval še v literarno zgodovino. Dodaten, a nepojasnen razlog za izdvajanje ljudskega slovstva iz literature so razlike v metodoloških postopkih: po takratnih predstavah je za razlaganje literarnih del treba poznati življenjske poti avtorjev, pri ljudskem slovstvu pa to ni mogoče, ker so njegovi avtorji neznani.

Tako kot pri ljudskem slovstvu se Štrekelj izogiba širjenju predmetnega obsega slovenske literarne zgodovine še na druga področja; izjemoma pritegne vanjo edino kajkavske pisce 16.–18. stoletja. Ker pri tem ne daje nobene utemeljitve, jo je treba poiskati drugje. Za prvo silo jo najdemo v njegovi zbirki *Slovenske narodne pesmi*, ki prav tako vsebuje kajkavska besedila. Ta odločitev je na kratko pojasnjena v uvodu k prvemu delu zbirke. Štrekelj kot razlog zanjo navaja upravičeno skrb, da se ne bi velika zbirka hrvaških ljudskih pesmi, ki jo je začela izdajati Matica Hrvatska, izkazala omejevalna do kajkavskih besedil. To seveda posega v širše vprašanje o upoštevanju jezikovnega in slovstvenega razvoja tako kajkavcev kot tudi drugih južnoslovanskih narečnih skupin. Tega pa Štrekelj na tem mestu ne načenja, temveč se zadovolji s kratko izjavo, da popolnoma pritrjuje Jagićevemu stališču. (prim. DOLINAR 2007: 53–62)

Ta skopa ugotovitve je potrebna vsaj bežnega pojasnila. Slavistika je kmalu po začetku 19. stoletja pa tja do njegove druge polovice zagovarjala trditev, da so se južni Slovani naselili na Balkan v dveh valovih. Prvi, ki se je s presledki razprostiral od Črnega morja do Panonije in vzhodnih Alp, je bil etnično in jezikovno soroden in je ohranil prvotno skupno ime Slovani. V vmesni prostor je posegel drugi val, ki so ga sestavljali etnično nekoliko drugačni Srbi in Hrvati. Takemu pogledu na etnogenezo južnih Slovanov se je pridružila karantansko-panonska teorija o izvoru starocerkvenoslovanščine, na kateri je temeljilo prepričanje, da sta starocerkvenoslovanščina in slovenščina v kar najtesnejši sorodstveni zvezi, tako da se jima prilegata imeni »stara« in »nova slovenščina«. Potemtakem bi sodili starocerkvenoslovanski teksti v zgodovino slovenskega slovstva; in res so jih tja pod oznako »staroslovenski« uvrščali literarni zgodovinarji od Janežiča in Marna do Kleinmayra in Glaserja. Štrekelj je tu in v skladu z novejšim razvojem stroke zavzel drugačno stališče, ki mu je dajal osnovni ton Jagić. On in njegov učenec Oblak sta utemeljila makedonski izvor starocerkvenoslovanščine in ko se je njuna teorija splošno uveljavila, je bil s tem ovržen razlog za uvrščanje starocerkvenoslovanskih tekstov v slovensko literarno zgodovino. (prim. DOLINAR 2007: 66–69) Njen sestavni del je pri Štreklju ostala samo cirilmetodovska misija v Velikomoravski in Panoniji.

Štrekljeve poglede na kajkavsko slovstvo je prav tako mogoče razložiti na temelju razvoja južnoslovanske filologije. Kopitar in Miklošič sta zaradi jezikovnega sorodstva prištevala kajkavce v slovensko območje. Njune nazore o jezikovni diskontinuiteti, izvirajoči iz slovanske naselitve v dveh valovih, je nadomestil Jagić s teorijo o jezikovni bližini med vsemi južnimi Slovani. To pomeni, da so južnoslovanska narečja od skrajnega zahoda do skrajnega vzhoda naselitvenega področja med seboj v sorodstvenem razmerju, tako da bližnja geografska sosesčina pomeni tudi večjo

jezikovno sorodnost. Jagićeva argumentacija je tu pretežno jezikoslovna. Pri obravnavi slovstvenih vprašanj je bil pripravljen pritegniti še kulturne, verske in politične vidike, vendar jih v glavnem ni izčrpal. Njegova vodilna vloga v tedanji mednarodni slavistiki pa je Štreklju očitno bila zadosten razlog za to, da je na temelju bližnjega sorodstva med vzhodnoštajerskimi in kajkavskimi narečji razumel kajkavščino po izvoru kot del slovenskega jezika in uvrstil kajkavsko slovstvo v starejših zgodovinskih dobah v slovensko območje. To se je zgodilo samoumevno, brez ustrezne argumentacije. Štrekelj se namreč nikjer načelno ne izjasni o slovenski narodnostni pripadnosti kajkavskega slovstva, le tu in tam mu pri obravnavi posameznih piscev uide kaka izdajalska pripomba, ki kaže v to smer. Spričo tega lahko samo posredno sklepamo, da so jezikoslovni in narodopisni razlogi, ki so govorili v prid bližini kajkavščine s slovenščino, pri njem prevladali nad kulturnozgodovinskimi in državnopolitičnimi, ki so pričali o razlikah med njima. Ta odločitev, s katero je dejansko prisvojil dobršen del hrvaške slovstvene tradicije, pa v slovenski literarni zgodovini ni našla posnemovalcev; eden redkih, ki je šel po njegovi sledi, je bil Grafenauer v *Kratki zgodovini slovenskega slovstva* (I, 1917).

Štrekelj tudi ni sodeloval v različnih hipotetičnih konstrukcijah »slovenščine pred Trubarjem«, pa naj je bilo njihovo ozadje samoslovensko ali cepljeno z novoilirskimi težnjami. (prim. DOLINAR 2007: 83–85, 87–90) Primer za prvo so denimo poskusi Petra Radicsa, da bi povzdignil socialni položaj slovenščine v poznem srednjem veku, s tem ko je trdil, da so jo gojili v cerkvah, šolah, uradih in celo na habsburškem dvoru. Drugi primer so različni poskusi prisvojitve glagolice v slovensko kulturno dediščino. Po tej poti sta npr. Jožef Benkovič in Josip Gruden hotela poudariti domnevne zasluge katoličanov za začetke slovenske književnosti in s tem rešiti njihovo prednost pred protestanti. S povsem drugačnega idejnega ozadja je Fran Ilešič obžaloval, da je protestantom uspelo utrditi temelje za slovensko književnost, ker so s tem onemogočili ali vsaj odložili zaželeno jezikovno in kulturno združitev s Hrvati in Srbi. Ti različni, včasih protislovni toni pa niso omajali Štrekljevega prizadevanja za kritično podobo slovenske preteklosti.

Po Štrekljevem pojmovanju literarne zgodovine sodijo v njeno osrednje predmetno območje brez vsakršnega dvoma dela in življenja avtorjev. Po zahtevah iz uvoda kurza je treba poleg tega upoštevati še ljudsko pesništvo, jezik in povezave literature z njenimi zunanjimi pogoji v družbenem in duševnem življenju naroda in tudi v mednarodnih razsežnostih. Vendar se je pri vprašanju ljudskega slovstva že pokazalo, kako se Štrekljeva načelna teoretična vodila prilagajajo praktičnim okoliščinam. Kateri od preostalih relevantnih dejavnikov se torej uvrščajo v širši krog razlage in v kakšnem medsebojnem razmerju so ti dejavniki, je odvisno od posebnosti vsakokratne dobe.

Vse do druge polovice 18. stoletja je slovstvo služilo predvsem verskim potrebam, vendar v zelo različnih razmerah. V zgodnjem srednjem veku je najpomembnejši zgodovinski proces pokristjanjevanje, ki ima več razsežnosti: versko, cerkvenoorganizacijsko, državnopolitično in narodnostno. V drugi polovici 8. in na začetku 9. stoletja so Karantanci deloma prostovoljno deloma nasilno sprejeli novo vero in hkrati izgubili politično samostojnost. Sredi 9. stoletja so panonski Slovenci sprejemali cirilmetodovsko misijo, ki jim je za kratek čas omogočila stik z novo vero v sorodnem,

njim razumljivem jeziku. Štrekelj opisuje prvo in drugo fazo na obče zgodovinski dogodkovni ravni s številnimi podrobnostmi, pri interpretaciji tega dogajanja pa poudarja vlogo narodnostnih vidikov, ki so se takrat izšli v škodo Slovencev. Obravnavo prvih ohranjenih tekstov s konca 10. stoletja, Brižinskih spomenikov, vodi vprašanje, ali pripadajo bolj starocerkvenoslovanskemu ali bolj slovenskemu območju. Štrekelj povzema glavne jezikoslovne argumente nasprotujočih si strani in se po njihovem medsebojnem tehtanju odloči za slovensko stran. V naslednjih stoletjih so nastajali le posamezni zapiski povečini verske vsebine in tudi nekateri posvetni odlomki, vendar so bili osamljeni in niso ustvarjali tradicije.

Protestantsko dobo označuje začetek sklenjene slovstvene dejavnosti, ki je imela za glavni cilj širjenje nove vere. Njeno jedro sestavljajo dogmatični in eksegetični teksti, poleg tega sodijo k njim besedila napol posvetne ali čisto posvetne vsebine, ki posredno utirajo pot novim verskim naukom ali ustvarjajo pogoje za njihovo sprejemljivost. To je postavljeno v obče zgodovinski okvir z nepogrešljivimi cerkvenoorganizacijskimi, državopolitičnimi in s socialnimi silnicami, v katerih se zgodovinska pripoved šele zaokroži in dobi pravi smisel. Upodablja široko reformacijsko gibanje, ki si je zavestno in organizirano prizadevalo za svoje cilje; proti koncu te dobe pa se mu je ravno tako zavestno in organizirano postavila v bran protireformacija in dosegla zmago.

Tudi slovstvo v katoliški dobi je v glavnem še zmeraj nastajalo iz verskih potreb in se je v skladu z veljavnim verskim naukom širilo po različnih zvrsteh. Poleg liturgičnih in drugih cerkvenih tekstov so se razvijale meditativna proza, pridružna ali retorska proza, duhovna drama in nabožna pesem. Posvetno vsebino pa so imela zgodovinska oz. polihistorska dela, pisana v nemščini ali latinščini, katerih glavni namen je bil poleg univerzalistične učenosti gojiti deželni patriotizem.

V razsvetljeni dobi slovstvo prvokrat ni bilo več podrejeno pretežno verskim potrebam, ampak je zasledovalo tudi ali predvsem posvetne cilje. Stekel je prerodni proces, v prvi fazi omejen na področje slovenskega jezika, v katerem so nastajali začetki posvetne literature s pesništvom *Pisanic* in Vodnika ter z Linhartovo dramatiko, poleg tega pa tudi posamezni primerki pragmatičnih ali funkcionalnih slovstvenih zvrsti, kot so poljudno poučna, šolska in uradovalna zvrst.

Doba romantike je imela dva glavna vsebinska poudarka. Poezija, ki jo je gojil krog čbeličarjev in ji je dajal teoretično podlago Čop, je dosegla estetski višek s Prešernovim opusom. Hkrati je na ravni osnovne pismenosti potekal dolgotrajen spopad med nasprotujočimi si črkopisi in utrjevali so se standardi za enoten knjižni jezik; ob poljudno poučnih pripovedih pa so nastajali začetki umetniške proze.

V dobi po marčni revoluciji je slovenščina prodirala v javno rabo in v primerjavi s še zmeraj prevladujočo nemščino osvajala čedalje številnejša nova področja. Razmahnilo so se slovenski časniki in časopisi, ki so med drugim ponujali čedalje več prostora literaturi. Ta je sprva nastajala iz rodoljubnih nagibov, polagoma pa so se poleg njih ali ne glede nanje uveljavljali estetski kriteriji. Nova slovenska literatura je postala množična tako na produktivni kot tudi na receptivni strani. Jenko, Levstik, Jurčič, Stritar in Gregorčič so reprezentativna imena, ki pričajo o njeni zvrstni raznolikosti in doseženi estetski kvaliteti.

Nekaj besed naj velja še Štrekljevi literarnozgodovinski metodi. Avtor na začetku vsakega poglavja odpre kratek pogled na obravnavano dobo, na koncu mu včasih, toda ne zmeraj, doda ustrezen sintetičen povzetek. Osrednji del pa je posvečen individualni obravnavi avtorjev, večinoma razvrščenih po kronološkem zaporedju. Važnejšim odmeri prostor za sklenjeno biografijo, ki ji sledita opis in karakteristika del; pri manj pomembnih vključi opise del v biografsko shemo. Prizadeva si sestaviti kolikor mogoče natančne in popolne življenjepisne podobe. Upošteva prispevke avtorjev v slovstvu in na drugih področjih javnega delovanja, zlasti na verskem, kulturnem in znanstvenem. Ima veselje do stvarnih podrobnosti, ki jih navaja včasih iz primarnih virov, a še pogosteje in bolj izčrpno iz strokovne literature, tako da njegov kurz predavanj po tej plati prekaša celo dotlej najobširnejše sorodno delo, Glaserjevo *Zgodovino slovenskega slovstva*. Bližina virom zbuja občutek stika s predmetom preučevanja, kar po eni strani daje Štrekljevim zapisom vtis neposredne živosti, po drugi strani pa se vendarle zdi, da je zabeležil marsikatero podrobnost kar na prvi pogled in ni utegnil opraviti nujnega izbora ter uravnoteženja gradiva.

Daleč pomembnejše od navedenega pomisleka je to, da se ne more izogniti eni glavnih načelnih težav biobibliografske metode, ki je, kako uskladiti individualne življenjske in ustvarjalne poti s kolektivnim zgodovinskim dogajanjem. Le-to prevladuje edino v uvodih k posameznim poglavjem, kjer so po historični metodi na kratko opisane značilnosti vsakokratne dobe. Brž ko je to opravljeno, pa imajo v nadaljnjem razpravljanju absolutno prednost sklenjene biografije. Temeljna enota opisa je torej življenje in delo posameznega pisca. To določa značilno razporeditev snovi, ki se ji mora prilagajati že časovno zaporedje dogodkov. Ker je pozornost usmerjena predvsem v individualne dosežke, so nadindividualni pojavi in procesi, kot so skupine, šole, tokovi, gibanja, ki so po poznejšem pojmovanju bistveni sestavni del zgodovinskega poteka, pri takšnem postopku nujno podrejeni biografski shemi. Zaradi tega prikaz celote neizogibno utрпи večjo ali manjšo škodo.

Pri Štreklju na prvi pogled ni najti kaj dosti nazorskih opredelitev. Posredno povedo nekaj o tem le podatki o njegovem javnem delovanju. Znanstvene in strokovne članke je objavljaval v vodilnih slovenskih periodičnih publikacijah in bil je stalni sodelavec Jagičeve revije *Archiv für slavische Philologie*. Več prispevkov je imel v glasilih liberalnega tabora, a pri tem ni bil izključevalen. Največ priznanj, domačih in mednarodnih, je požel za *Slovenske narodne pesmi*, toda zbirka je na Slovenskem dajala tudi povod za ostre kritike in polemike. Pri njenem urejanju je namreč postavil v ospredje znanstvenokritična načela; zajeti je hotel vse znane pesmi z vsemi variantami v natančnih zapisih ne glede na morebitne estetske in moralne pomisleke. Nenaklonjeni kritiki, največ iz katoliškega tabora, so si nasprotno prizadevali, da bi bila izdaja poljudna, besedila v njej pa splošno razumljiva in po strogih moralističnih kriterijih neoporečna.

Vse kaže, da je bil Štrekelj po svetovnonazorskem prepričanju zmeren liberallec. Tega pa v svojih spisih ni izpostavljajal, marveč je bolj kot karkoli drugega zagovarjal znanstveno objektivnost. Kot privrženec historizma je zgodovinske akterje ocenjeval po njihovem celotnem delu. Zlasti takrat, kadar je naletel na osebnosti z nasprotno si zgodovinskimi vlogami, se je potrudil poiskati razloge, ki govorijo v prid eni in drugi strani. Poskusil je biti pravičen do Trubarja in Hrena, Kopitarja in Čopa, Bleiweisa in Levstika, Koseskega in Stritarja in si pri tem prizadeval za nepristranskost, dosegljivo z zgodovinske distance. Preteklost je hotel prikazati takšno, kakršna je dejansko bila; z drugimi besedami, objektivno. Presojati jo je nameraval predvsem po njenih lastnih, sočasnih merilih. Tega pa se ni mogel dosledno držati, ampak je v praksi kombiniral to skupino kriterijev s kriteriji poznejših dob oz. sedanjosti. Kljub vsem prizadevanjem za objektivno spoznanje ni mogel shajati brez aksiomatičnih predpostavk o dejavnikih, ki vplivajo na podobo preteklosti.

Na najbolj abstraktni ravni sta takšna dejavnika narodnost in zgodovina, pojmovana brez vsakršnih metafizičnih komponent. Narodnost je relativno statična, njena glavna določila ostajajo po končani etnogenezi nespremenljiva (v slovenskem primeru vsaj od časa Brižinskih spomenikov). Zgodovina je dinamičen dejavnik; zgodovinski razvoj poteka v glavnem progresivno; kljub temu, da zadeva na velike ovire, je usmerjen k nezaustavljivemu napredku in v zadnji fazi pripelje do splošne osvoboditve ter neomejene konkurence ustvarjalnih sil. Zgodovina je univerzalen, narodnost pa singularen dejavnik. Narodnost se izraža na tak način in v takšni meri, kot ji to dopuščajo ali omogočajo zgodovinske razmere. Potek slovenskega slovstva, obravnavan z vidika psihologije naroda, se torej kaže kot rezultanta medsebojnega učinkovanja narodnosti in zgodovine. V mejah slovenske slovstvene zgodovine je temeljna vrednota očitno tista, ki je značilna edino zanjo, to pa je slovenska narodnost.

Štrekelj pri interpretaciji zgodovinskega dogajanja poudarja vlogo narodnostnih vidikov, ki se v različnih dobah kažejo na različne načine. Na začetku srednjega veka opozarja na izgubo državne in politične samostojnosti ter na okrnjeno socialno strukturo, spričo katere je bilo izražanje narodnosti prizadeto v daljšem obdobju. V dobah, v katerih je prevladovalo versko slovstvo, so bili narodnostni vidiki sicer prisotni, vendar potisnjeni na obrobje. V razsvetljenstvu se začne prerodni proces, ki najprej zavestno obudi domači jezik in slovstvo, nato pa v drugi polovici 19. stoletja zajame čedalje več področij javnega življenja, postane množičen in se razvije v pravo narodno gibanje. Štrekelj se ves čas zavzema za enotnost narodnega gibanja, celo takrat, ko je že nastopila v njem prva notranja delitev. Vidi škodo, ki jo je to povzročilo gibanju, in opozarja na nacionalne nasprotnike, ki še podpihujejo ta spor.

Tu je prišlo do temeljnega razločka med njim in naslednjo generacijo zgodovinarjev pretežno liberalne usmeritve, ki se je najbolj pokazal pri odnosu do polpretekle dobe. Štrekelj je ocenjeval staroslovence tudi ali predvsem po merilih njihovega časa, mlajši pa so prevzeli kriterije mladoslovencev in ocenjevali staroslovence po njih. Ta razlika v stvarnem prikazu in vrednostnih kriterijih se pridružuje postopkom, s katerimi se je Štrekelj zapisal biografsko-bibliografski metodi in ki se niso več ujemali s prevladujočimi metodološkimi vzorci mlajše generacije.

To nas pelje k sumarični oceni njegovega prispevka k zgodovini slovenskega slovstva. Če pritegnemo sodbi, da je njegovo delo izpričevalo »tedaj docela moderno pojmovanje literarne zgodovine« (KROPEJ 1995: 38), je Štrekelj dosegel največ, kar se je sploh dalo doseči. Toda že v njegovih poznih letih se je strokovno in širše družbeno okolje začelo spreminjati. Ena pomembnih novosti je zadevala organizacijo znanosti: tako kot že nekoliko prej germanistika in romanistika, se je od preloma stoletja naprej preoblikovala tudi slavistika in njeni sestavni deli so se ločevali po predmetnem in po nacionalnem vidiku. Druga, bistvena sprememba se je zgodila s koncem svetovne vojne in z razpadom Avstro-Ogrske. Vzporedno s tem preobratom so se na novo ustanovljene ali temeljito preoblikovane institucije v državah naslednicah usmerjale k prevrednotenju preteklosti s poglobljenim študijem nacionalnih ved. Tudi na Slovenskem se je literarna veda že od začetka stoletja postopno osamosvajala iz dotlej enotne slovanske filologije, ob ustanovitvi ljubljanske univerze (prim. DOLINAR 2007: 117–34) pa je dobil ta proces ob dovolj široki družbeni podpori nov zagon.

Čeprav so Štrekljeva dognanja še lep čas obdržala veljavo vsaj na bibliografski, biografski in dogodkovnozgodovinski ravni, so v literarni vedi že kmalu nastopile pomembne novosti. Še največ je bilo prizadevanj za vključitev ljudskega slovstva v literarno zgodovino. Za to se je najprej zavzemal Ivan Prijatelj v dveh kratkih pregledih, namenjenih neslovenskemu občinstvu, ki sta izšla v več izdajah med letoma 1904 in 1920.⁵ Podobno stališče je zastopal Ivan Grafenauer v *Kratki zgodovini slovenskega slovstva*, vendar ga je podrobno dodelal šele pozneje. Ljudsko slovstvo je vključil v literarno zgodovino s pomočjo tematske in motivne analize; s tem mu je uspelo nadomestiti faktorje, vezane na avtorjevo osebnost in življenje. Po Grafenauerju pa je uvrščanje ljudskega slovstva na zgodovinski začetek literature in vzporedno z njenim nadaljnjim razvojem postalo tista rešitev, ki jo je odslej zagovarjala večina slovenskih literarnih zgodovinarjev.

Nasprotno se obravnava srednjega veka, reformacije, protireformacije in katoliške dobe v Kidričevi *Zgodovini slovenskega slovstva* na osnovni gradivski ravni še vedno ujema s Štrekljevo, le da jo dopolnjuje z več stvarnimi ugotovitvami, predvsem pa s sintetičnimi pogledi in z vrednostnimi poudarki. Šele Grafenauer je v polemikah s Kidričem in v nadaljnjem poglobljenem študiju poiskal nove poti za literarnozgodovinsko obdelavo srednjeveškega pismenstva.

Največ sprememb so bile v času po Štreklju deležne obravnave novejših dob od razsvetljenstva naprej. Povezane so z deli generacije literarnih zgodovinarjev, med katerimi so igrali osrednje vloge Prijatelj, Kidrič, Grafenauer in Žigon, poleg njih pa je v dvajsetih in tridesetih letih nastopila še množica mlajših.

Ena Prijateljvih in Kidričevih glavnih metodoloških novosti je bila ta, da sta namesto nizanjanja osebnih biografij in bibliografij obravnavala sintetične vidike: literarne skupine, krožke, središča, katerih člani so se oblikovali pod sorodnimi vplivi

⁵ Glej Zoltan Jan: Izhodišča v pregledu »Slovenačka književnost«, *Prijateljjev zbornik*, Ljubljana, SM, 1975, 130.

in imeli sorodno literarno ideologijo.⁶ Vpeljala sta periodizacijo po generacijah, v menjavi katerih se odraža vpliv časa, in prek njih prišla do ravni dob, kjer se najbolj očitno kažejo zgodovinske spremembe.

Najvišji nosilni pojem v tej literarnozgodovinski koncepciji je prerod. Odločilen je za razumevanje narodne zgodovine, z njim so povezani in od njega odvisni vsi pojmi, ki sestavljajo njeno teoretično konstrukcijo. V skladu z njo poteka zgodovina iz nekega določenega izhodišča in je usmerjena k nekemu določenemu cilju. Pri tem se pokažejo razlike med razvitimi in nerazvitimi narodi. Nerazviti so v preteklosti zaradi neugodnih zgodovinskih razmer zašli v zamudo; to poskušajo nadomestiti v procesu preroda, s katerim si prizadevajo dohiteti razvite narode. Prerod se začne s prizadevanji za gojitev dotlej zanemarjenega narodnega jezika, najprej v slovstvu in literaturi, potem postopno na čedalje več področjih od poljudnega in strokovnega spisja prek časnikov in časopisov ter šolstva in znanosti do politike in državne uprave. Hkrati s tem, ko se širi jezikovna raba na različna področja, postaja prerodno gibanje vse bolj množično in prehaja iz pretežno kulturne v širšo družbeno sfero; njegov končni cilj je politična samostojnost naroda.

Takšna zamisel Štreklju ni bila povsem tuja, saj tudi on v slovstveni zgodovini zasleduje narodni razvoj. Vendar je to začetna, v marsikaterem pogledu še nedorečena, nedomišljena in včasih celo nezavedna oblika poznejše, dozorele prerodne koncepcije, kakršno sta razvila predvsem Prijatelj in Kidrič. Ta koncepcija se, kar zadeva obseg predmetnega področja, sistematično razprostira iz literarne in kulturne sfere v družbeno in nacionalno sfero; metodološko pa sledi načelom pozitivizma, kar pomeni, da odkriva vzročne in funkcionalne zveze med literaturo kot končnim produktom in naravnimi ter zgodovinskimi dejavniki, ki vplivajo nanjo ali jo determinirajo.

To so bile novosti, ki so nastopile v slovenski literarni zgodovini po Štreklju. Če želimo oceniti njegov razvojni pomen za stroko, je primerjava z njimi ravno tako povedna kot primerjava z dosežki njegovih predhodnikov in sodobnikov. Ob upoštevanju tega vidika se pokaže, da pripada Štreklju mesto pomembnega veznega člana med prejšnjo, filološko, in poznejšo, pozitivistično koncepcijo nacionalne literarne zgodovine. Starejšo je zastopal v njeni zreli fazi in se uspešno izogibal skoraj vsem njenim skrajnostim; logiko novejše je v načelu razumel, vendar ni sprejemal vseh njenih stvarnih in metodoloških posledic. To pa mu je opredelilo čisto določeno vlogo v zgodovini naše stroke in mu hkrati začrtalo meje, ki jih ni mogel prestopiti.

VIRI IN LITERATURA

Iskra V. ČURKINA, 1995: *Rusko-slovenski kulturni stiki od konca 18. stoletja do leta 1914*. Ljubljana: SM.

Darko DOLINAR, 1997: Štrekelj, Pypin in opredelitev literarne zgodovine. *Slavistična revija* 45/1–2. 247–62. – Predelana verzija v knjigi DOLINAR 2007.

⁶ Prim. Prijatelj 1919; France Kidrič, O literarni zgodovini, *LZ* 1927; tudi v Kidrič, *Izbrani spisi* III, 1978, 287–90.

- , 2007: *Med književnostjo, narodom in zgodovino: Razgledi po starejši slovenski literarni vedi*. Celje: Celjska Mohorjeva družba; Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Vatroslav JAGIĆ, 1895: Ein Kapitel aus der Geschichte der südslavischen Sprachen. *Archiv für slavische Philologie* 17. 47–87.
- France KIDRIČ, 1292–1938: *Zgodovina slovenskega slovstva od začetkov do Zoisove smrti: Razvoj, obseg in cena pismenstva, književnosti in literature*. 1–5. Ljubljana: SM. (Str. 1–136 po drugi, predelani izdaji prvega zvezka, 1932.)
- Marko KRANJEC, 1971: Štrekelj Karel. *SBL* III, 11. zvezek. 693–96.
- Monika KROPEJ, 1988: *Karel Štrekelj in njegova narodopisna dediščina: Magistrska naloga*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo.
- , 1995: Karel Štrekelj. Prerez skozi življenje in delo. *Traditiones* 24. 25–48.
- , 2001: *Karel Štrekelj: Iz vrelcev besedne ustvarjalnosti*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Matija MURKO, 1899: Dr. Vatroslav Oblak. Ljubljana: SM. *Ant. Knezova knjižnica* 6. 142–313. – Posebni odtis: Ljubljana 1900. – Skrajšana nemška verzija: Dunaj 1902.
- , 1912: †Karel Štrekelj. *Veda* 2. 529–42.
- , 1951: *Spomini*. Iz češčine prev. Vladimir Murko. Ljubljana: SM.
- Ivan PRIJATELJ, 1919: Literarna zgodovina. (Nastopno predavanje na ljubljanski univerzi 1919.) – Objava: PRIJATELJ 1952–1953, I. 1–36.
- , 1928: *Uvod v zgodovino kritike*. Ljubljana: Društvo slušateljev filozofske fakultete. (Skripta.) – Delna objava: PRIJATELJ 1952–1953, II. 33–84.
- , 1952–1953: *Izbrani eseji in razprave*. 1–2. Ur. A. Slodnjak. Ljubljana: SM.
- , 1955–1985: *Slovenska kulturnopolitična in slovstvena zgodovina 1848–1895*. 1–6. Ur. A. Ocvirk (1–5) in J. Munda (6). Ljubljana: DZS.
- Aleksander N. PYPIN, 1898: *Istorija ruskoj literatury*. 1. del. St. Peterburg.
- Razvoj slovenske etnologije od Štreklja in Murka do sodobnih etnoloških prizadevanj: Zbornik prispevkov s kongresa [...]*. Ljubljana 1995 (Knjižnica Glasnika Slovenskega etnološkega društva, 23.) – Vzporedna izdaja: *Traditiones. Zbornik Inštituta za slovensko narodopisje* 24. Ljubljana 1995.

SUMMARY

A smaller part of Karel Štrekelj's opus is devoted to literary history. During the period 1899–1901, he lectured about the history of Slovene literature at the University of Graz. This was the first complete course on the subject, but the author was not able to prepare it for publication and the lectures remained in manuscript form as part of his archives. Experts agree that this was to that point the best literary

historic synthesis and to do so at the level of the European literary criticism of the time.

The introductory chapter consists of a theoretical part (treated in SR 45, 1997, 1-2; that is, in fact, the translation based on Pypin) and of an overview of the bibliographical sources. That is followed by a detailed historical description. The main focus is on the lives and works of authors, complemented by a brief description of linguistic, cultural, and social context. Literary history as »psychology of a nation« is presented as a process of development in which literature progresses from modest beginnings in the Medieval period, primarily religious literature of the Protestant and Catholic provenances, to various functional styles of secular literature in the Enlightenment and the onset of artistic literature in the late 18th century. This literature reaches its pinnacle in Romanticism, mainly with Prešeren, and proliferates after the revolutions of 1848 when it spreads to new literary and semi-literary genres and increasingly follows aesthetic criteria.

Next, the article discusses Štrekelj's delineation of the subject matter of literary history. In addition to Slovene, it should include those German and Latin texts that are through their authors, readers, or content connected to the Slovene territory. Although for reasons of principle, folk literature should be included, Štrekelj for practical reasons places it in the domain of ethnography. He generally does not go into extremes like some of his predecessors and contemporaries, e.g., those who considered Old Church Slavic literature part of Slovene literature. The only exception is Kajkavian (Croatian dialect) literature, which he, because of its linguistic proximity to Styrian dialects, places into Slovene domain.

The prevailing method of Štrekelj's work is bio-bibliographic, complemented with elements of historical method. General issues of historical periods are presented in the beginning and sometimes at the end of chapters, the main focus is on presentation of individual life trajectories and authors' opuses. In portraying and evaluating them, Štrekelj takes into consideration the criteria of authors' times, being as objective and impartial as possible, in which he demonstrates his dedication to historicism. His theoretical and methodological framework is an important link that connects the preceding—philological, and the later—positivist, literary history.